

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

ФЕДОРЕНКО В. Л.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Підручник

КИЇВ
Видавництво Ліра-К
2016

УДК 342(477)
ББК 67.9(4Ук)300
Ф 33

*Затверджено Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів
(протокол № 1/11-110 від 13 січня 2016 р.).*

*Рекомендовано Вченою радою Національної академії
державного управління при президентіві України
(протокол № 229/10-8 від 15 грудня 2015 р.)*

Рецензенти:

Скрипнюк О. В. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, академік НАПрН України;

Барабаш Ю. Г. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України;

Рачинський А. П. – доктор наук з державного управління, професор, заслужений працівник освіти України.

Федоренко В. Л.

Ф 33 Конституційне право України : підруч. / До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

ISBN 978-617-7320-29-5

У підручнику висвітлено основні положення навчальної дисципліни «Конституційне право України», а саме питання теорії конституціоналізму та конституційного права, основ конституційного ладу, конституційно-правового статусу людини, форм безпосереднього народовладдя, конституційних основ організації і здійснення державної влади та місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою України і правової охорони Основного Закону.

Ураховано новели конституційного законодавства, пов'язані із внесенням змін до Конституції України у 2014 і 2016 рр., а також основні напрями конституційної реформи, започаткованої в 2015 р., зокрема концептуальні положення реформи місцевого самоврядування і територіальної організації публічної влади на засадах децентралізації. Проаналізовано вибори народних депутатів України і Президента України 2014 р. та місцеві вибори 2015 р.

Для студентів, магістрів і аспірантів вищих навчальних закладів юридичного профілю, всіх, хто цікавиться проблемами конституціоналізму, Конституції України, конституційного права та конституційних реформ.

*Видання здійснене за сприяння Програми Ради Європи
«Децентралізація і територіальна консолідація в Україні».*

*Погляди, викладені тут, належать автору цієї роботи і не можуть
ні за яких обставин вважатися такими, що виражають офіційну
позицію Ради Європи.*

ISBN 978-617-7320-29-5

© Федоренко В.Л., 2016
© Видавництво Ліра-К, 2016

ЗМІСТ

Передмова 6

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Розділ 1. Конституційне право як галузь права, наука і навчальна дисципліна

1.1. Поняття конституційного права 9
1.2. Предмет і метод конституційного права 13
1.3. Принципи конституційного права 19
1.4. Конституційне праворозуміння 21
1.5. Конституційне право як галузь юридичної науки та освіти 28

Розділ 2. Система конституційного права України

2.1. Поняття системи конституційного права та її складові 43
2.2. Інститути конституційного права 49
2.3. Норми конституційного права 55

Розділ 3. Джерела конституційного права

3.1. Поняття джерел конституційного права 64
3.2. Види джерел конституційного права 66

Розділ 4. Теорія та історія Конституції України

4.1. Поняття Конституції України 82
4.2. Історія Конституції України 1996 р. 92
4.3. Структура і система Конституції України 104
4.4. Функції Конституції України та їх види 110
4.5. Правова охорона Конституції України 113

Розділ 5. Конституційно-правові відносини

5.1. Поняття і склад конституційно-правових відносин 117
5.2. Суб'єкти конституційно-правових відносин 120
5.3. Об'єкти конституційно-правових відносин 129
5.4. Юридичні факти як елементи конституційно-правових відносин 130

Розділ 6. Конституційно-правова відповідальність

6.1. Поняття конституційно-правової відповідальності 135
6.2. Види конституційно-правової відповідальності 140
6.3. Санкції як міра конституційно-правової відповідальності 144

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Розділ 7. Основи конституційного ладу України

7.1. Загальна характеристика конституційного ладу та його гарантії 150
7.2. Конституційні основи державного ладу України 156
7.3. Конституційні засади внутрішньої та зовнішньої політики України 166
7.4. Конституційні основи суспільного ладу України 170

7.5. Конституційні основи розвитку і діяльності громадянського суспільства та його інститутів в Україні.....	174
7.6. Конституційно-правовий статус політичних партій в Україні	195

Розділ 8. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні

8.1. Громадянство України, статус іноземців, осіб без громадянства та біженців в Україні	202
8.2. Поняття та види конституційних прав і свобод людини в Україні	216
8.3. Громадянські права і свободи людини і громадянина в Україні	221
8.4. Політичні права і свободи громадян України.....	233
8.5. Економічні права і свободи людини і громадянина в Україні	243
8.6. Соціальні права і свободи людини і громадянина в Україні	248
8.7. Культурні права і свободи людини і громадянина в Україні.....	254
8.8. Гарантії та захист конституційних прав і свобод людини в Україні	258
8.9. Порядок звернення громадян України до Європейського суду з прав людини	265
8.10. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні	271

Розділ 9. Конституційні основи здійснення народовладдя в Україні

9.1. Демократія та демократизація – фундаментальні конституційні цінності.....	277
9.2. Поняття і види безпосередньої демократії в Україні та їх конституційно-правове регулювання	285
9.3. Конституційні засади виборів в Україні	293
9.4. Конституційні основи референдумів в Україні	304

Розділ 10. Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні

10.1. Поняття Верховної Ради – парламенту України	318
10.2. Функції та повноваження Верховної Ради України	322
10.3. Склад і структура Верховної Ради України	329
10.4. Основні форми роботи Верховної Ради України	345
10.5. Законодавчий процес в Україні.....	350
10.6. Конституційно-правовий статус народного депутата України ...	356
10.7. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.....	365

Розділ 11. Президент України – глава Української держави

11.1. Загальна характеристика конституційно-правового статусу Президента України	373
11.2. Становлення і розвиток інституту президентства в Україні.....	377
11.3. Вибори Президента України	381
11.4. Функції та повноваження Президента України	388
11.5. Підстави дострокового припинення повноважень Президента України	400
11.6. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.....	402

11.7. Адміністрація Президента України, консультативні, дорадчі та інші органи і служби при Президентові України.....	413
---	-----

Розділ 12. Конституційні основи організації та діяльності органів виконавчої влади в Україні

12.1. Конституційні засади діяльності органів виконавчої влади та їх система	422
12.2. Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади України	431
12.3. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади	444
12.4. Місцеві органи державної виконавчої влади в Україні.....	460

Розділ 13. Конституційний Суд України

13.1. Становлення та розвиток конституційної юстиції та Конституційного Суду України	473
13.2. Конституційний склад і порядок формування Конституційного Суду України. Правовий статус судді Конституційного Суду України.....	484
13.3. Функції та повноваження Конституційного Суду України.....	490
13.4. Структура та організація (порядок) діяльності Конституційного Суду України.....	494

Розділ 14. Суди загальної юрисдикції та прокуратура в Україні

14.1. Конституційні засади правосуддя та судової влади. Судова реформа в Україні	501
14.2. Завдання та функції судів загальної юрисдикції в Україні.....	510
14.3. Конституційні основи системи судів загальної юрисдикції в Україні.....	512
14.4. Конституційні засади судочинства в Україні.....	522
14.5. Конституційно-правовий статус суддів	527
14.6. Конституційно-правовий статус органів прокуратури в Україні.....	532

Розділ 15. Конституційні основи територіального устрою України

15.1. Поняття територіального устрою України.....	541
15.2. Система адміністративно-територіального устрою України	546
15.3. Автономна Республіка Крим – територіальна автономія у складі України.....	553
15.4. Конституційний статус столиці України – міста-героя Києва	565

Розділ 16. Місцеве самоврядування в Україні

16.1. Поняття та конституційні засади місцевого самоврядування.....	573
16.2. Реформа місцевого самоврядування в Україні	582
16.3. Завдання та функції місцевого самоврядування в Україні.....	592
16.4. Система місцевого самоврядування в Україні. Особливості місцевого самоврядування в столиці України – місті-герої Києві	596
16.5. Організаційно-правові форми місцевого самоврядування в Україні	602
16.6. Гарантії місцевого самоврядування в Україні	610

Список рекомендованої літератури.....	615
--	------------